

KORTE GESCHIEDENIS

van de

KERK VAN VEESEN

door

Gerrit Kouwenhoven

2002

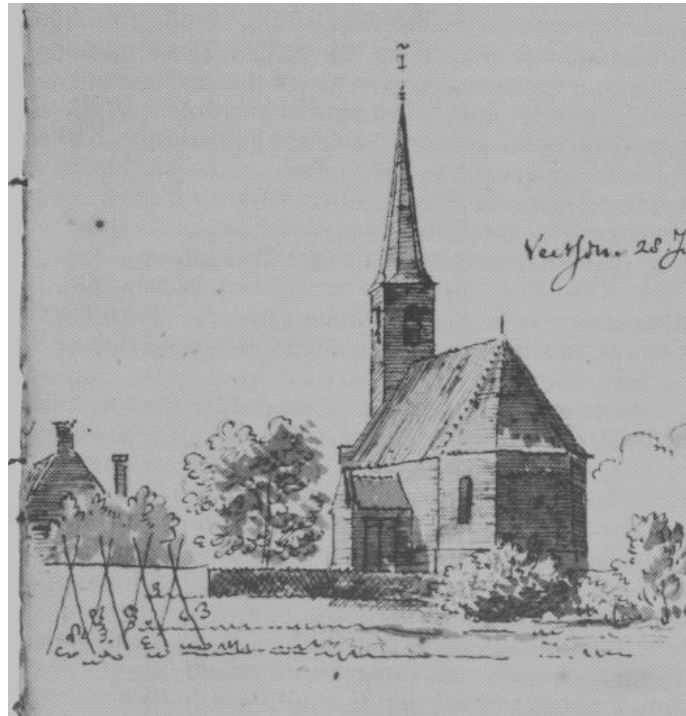
De kerk van Veessen

Reeds in 1436 bestond te Veessen een kapel of filiaalkerk van Heerde, gewijd aan St Ewoldus. Merkw aardigerwijze wordt van deze kapel in de 15de eeuw enkele malen gezegd, dat deze zou liggen in het kerspel “Vorachten” (Vorchten).

Blijkens een visitatieverslag van de bisschop van Deventer was Gisbetus Joannis in 1571 pastoor in “capella Weesen”. Als de verklaring van de inwoners van Veessen gedaan ter buitengewone classicale vergadering van 25 juli 1649, gehouden te Veessen, juist is, zal deze Gisbertus Joannis identiek zijn met de door hen genoemde “heer Gijsbert”, welke dan de hervorming zou zijn toegedaan geweest, tenzij hij als zovele pastoors op de Veluwe uit die tijd ook overgegaan is naar de hervorming:

“Dat sij alreede bij tijde der reformatie een predicant gehadt hebben, heer Gijsbert genaamt, waarvan de oudsten noch geheugenisse hebben, dien sij bij verloop in oorloge ende peryckel des IJsselstrooms, daar sij aanliggende sijn, eertijts zijn quijt geworden.”

De eerste vermelding van een vicarie in de kapel dateert van 1622. Collators waren de kerkmeesters. De opbrengst kwam ten goede aan “den kercken- en schooldienst tot Heerd en Veessen”

*De oude kerk van Veessen, gewassen pentekening van Cornelis Pronk uit 1735
In 1842 is dit kerkje wegens bouwvalligheid en ruimtegebrek vervangen
door het huidige kerkgebouw dat overigens op een andere plek verrees.*

In 1649 wendden de inwoners van Veessen pogingen aan, om een eigen predikant te verkrijgen. Enkele afgevaardigden van Veessen verzochten toen in de classicale vergaderingen gehouden te Epe van 16 – 19 april om steun voor hun voornemen. Zij brachten nog een akte mee, waarin geërfden en ingezetenen onder verbintenis van hun goederen verklaarden tot onderhoud van hun predikant jaarlijks tweehonderd keizersgulden te zullen opbrengen en te zorgen voor een goede predikantswoning.

De vergadering verklaarde zich bereid tot medewerking, indien aan vier voorwaarden zou worden voldaan:

- 1 dat het Hof van Gelderland om toestemming zou worden verzocht
- 2 dat de noodzaak van de vestiging van een predikantsplaat te Veessen zou worden aangetoond
- 3 dat een ligger (=register van goederen en inkomsten) van voor de kerkdienst beschikbare goederen zou worden vastgesteld
- 4 dat men de ontbrekende gelden als subsidie zou verwerven bij de heren Gedeputeerden van Veluwe.

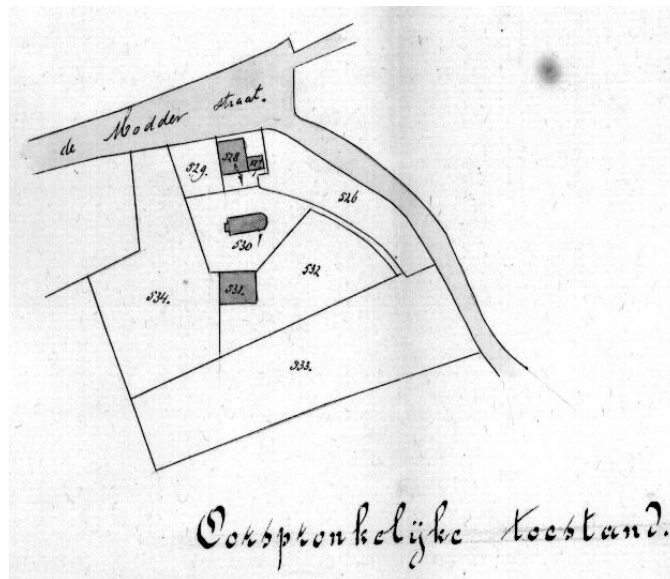
Op de eerder genoemde buitengewone classicale vergadering in de kapel te Veessen (25 juli 1649) werd aangetoond, dat aan deze voorwaarden was voldaan. Men was blijkens het verslag van deze vergadering te Veessen wel enthousiast voor de zaak:

“Alwaer gekomen zijnde, vonden wij het gantsche corpus der gemeijnte neffens ons bijeenvergaderd in de kercke...”

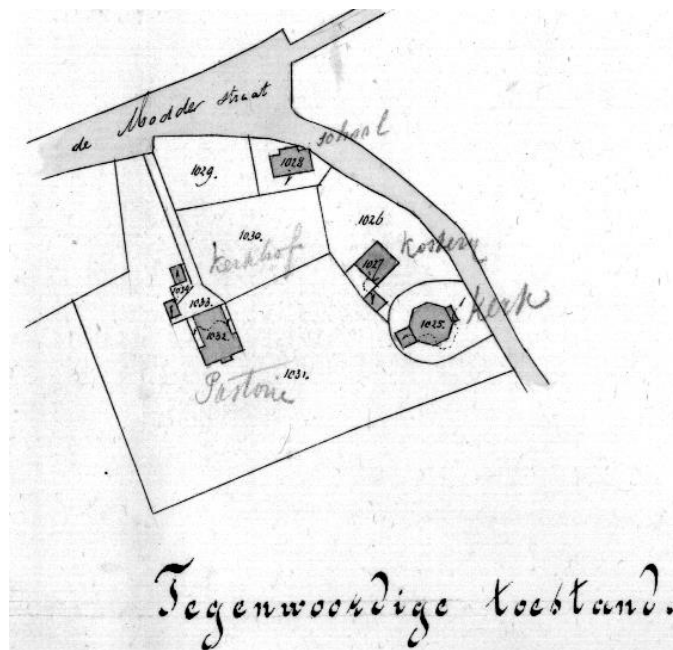
De volgende punten werden door de ingezetenen aangevoerd ter ondersteuning van de rechtvaardigheid van hun verlangens:

- 1 onder de kapel ressorteerden 500 zielen, waarvan weinigen in staat waren geregeld ter kerke te gaan door de slechte wegen en het ongerief dat hun lange uitblijven voor het vee meebracht.
- 2 voorbijkomende schippers zouden graag gebruik willen maken van de mogelijkheid van kerkgang te Veessen
- 3 het bezoek aan de herbergen zou op de zondag kunnen worden beperkt
- 4 er was reeds een geschikt gebouw aanwezig
- 5 de zielzorg zou beter kunnen functioneren
- 6 het toezicht op het schoolonderwijs zou door de predikant kunnen worden uitgeoefend
- 7 reeds bij de reformatie was er te Veessen een predikant geweest.

In deze vergadering werd alle aanwezigen "man-voor-man" gevraagd wie zij zouden willen beroepen. De keuze viel "eenpaarlijk" op Gerbrandus Henrici, kandidaat te Hattem, die het beroep naar Veessen aannam.

Uit het kerkarchief inventarisnummer 155 blijkt, dat de kerk in 1842 op een andere plek is gebouwd dan haar voorganger. Die stond midden op het kerkhof

Kerkgebouw

In het jaar 1649 stelden de Heren Gedeputeerden van het Kwartier der Veluwe honderd daalders beschikbaar tot herstel van de als kerkgebouw te gebruiken kapel. Per brief, gedagtekend 24 mei 1839, richtten de kerkvoogden zich tot de Algemene Synode om een uitkering uit het fonds voor noodlijdende kerken, om te kunnen overgaan tot de bouw van een nieuwe kerk. Het oude gebouw bevond zich volgens deze brief in een hoogst bouwvallige toestand, terwijl het ook te klein was “zoodat bij elke voormiddaggodsdienst een groot aantal menschen in denzelve geene zitplaatsen kunnen bekomen, ja zelfs buiten denzelven moeten verwijlen”.

De Synode won o.a. advies in bij de Hoofdingenieur van Waterstaat in Gelderland. Het gevolg was, dat in 1842 het huidige kerkgebouw –op een andere plaats dan het oude, dat midden op het kerkhof stond- verrees en in gebruik werd genomen. Het is een ontwerp gemaakt door architect B. Loman, onder verantwoording van G.J. Dibbets, provinciaal ingenieur bij Rijkswaterstaat van Gelderland. Wel vaker werden in die tijd –als er sprake was van Rijkssubsidie- kerken door Rijkswaterstaat ontworpen en worden dan ook Waterstaatskerken genoemd. De kerk van Veessen heeft enige verwantschap met de kerk van Boven Leeuwen die van 1753 dateert. De meeste nieuwe kerken van de eerste helft van de negentiende eeuw zijn zaalvormige kerken zoals die van Vaassen, maar die van Veessen vormt samen met de Nieuwe Kerk van Arnhem met hun achtkante vorm daarop een uitzondering.

In 1841 betaalde de burgerlijke gemeente nog *f* 15 voor huur van de toren van het oude kerkgebouw. De mansbanken en vrouwenbanken brachten aan huur elk ruim dertig gulden op. Bovendien werden er voor ruim elf gulden stoelen in het “doophuis” verhuurd. Zoals gebruikelijk in hervormde kerken was er dus in de oude Veesser kerk rondom de preekstoel een doophek, ook wel dooptuin genoemd, aanwezig waarbinnen de doopplechtigheid plaatsvond. Ondanks aflossing van honderd gulden op een schuld van vierhonderd gulden die de kerk had op Jan Nienhuis, hield de kerkvoogdij dat jaar op de inkomsten groot 660 gulden nog 440 gulden over! Het jaar daarop, 1842, werd het nieuwe kerkgebouw afgerekend: van de provinciale synode kwam 2000 gulden subsidie en eenzelfde bedrag van het rijk. De gemeente zelf bracht *f* 1118 bij elkaar. Aan B.H. Trooster en W. Baarslag werd de aannemingspenningen der nieuwe kerk groot *f* 5860 uitbetaald. Een extra rekening voor meerwerk van hen bedroeg *f* 272,35. Architect B. Loman kreeg voor het vervaardigen van tekeningen, bestek en begroting der nieuwe kerk *f* 90,80. Lubbert van der Kerk incasseerde voor het opzichterswerk bij de bouw *f* 204. Hij was 28 weken bij Gerrit van Brummen in de kost. Zo lang heeft de bouw dus zeker geduurd. De nieuwe haan op de toren kwam voor *f* 7,85 van J.O. Schaap uit Deventer. L.Vosman kreeg *f* 151 voor het graven van metselzand en het ophogen van de bouwplaats. S. Peters heeft 49.500 oude stenen van de toren naar het nieuwe kerkgebouw vervoerd, waaruit we dus kunnen concluderen dat er nog stenen van het oude gebouw in het nieuwe zijn verwerkt. Helemaal precies is het niet te zeggen, maar de bouw van de nieuwe kerk zal in totaal ergens tussen de 7500 en 8000 gulden gekost hebben. De tekorten die ontstonden werden voor een groot deel afgedekt met twee leningen van in totaal *f* 1700 bij -wie anders- Jan Nienhuis. De burgerlijke gemeente bleef vijftien gulden betalen voor het onderhoud van de toren. We moeten dat hoogstwaarschijnlijk zien in het licht van openbare tijdaanwijzing, wat een gemeentelijke taak was en de gemeente dus aan de kerk voor het hebben van een uurwerk een tegemoetkoming gaf. Ook kan het zijn voor de luidklok om die te kunnen gebruiken in andere gevallen dan kerkelijke, zoals bij brand of overstromingsgevaar. In de nieuwe kerk kwamen de plaatsen binnen de dooptuin niet meer voor, maar waren er alleen vrouwen- en mannenbanken verhuurd voor resp. *f* 131,60 en *f* 76,95. Dat is dus een aanzienlijk hoger bedrag dan dat van voor de nieuwbouw! Na verloop van een paar jaar zou de zitplaatsenhuur bijna de helft uitmaken van de inkomsten van de kerkvoogdij. Wat opvalt is, dat er blijkbaar veel meer vrouwen dan mannen ter kerke gingen. In 1843 werd afgerekend met de mannen die het oude fundament op het kerkhof uitgroeven en het kerkhof gelijk maakten. We hoeven dus niet te verwachten, als we dat al zouden willen, nog sporen van de oude kerk, zoals fundamenten, te kunnen terugvinden.

Reeds in 1881 moesten de kap en het torentje van het nieuwe gebouw wegens bouwvalligheid vernieuwd worden. Op 16 juli van hetzelfde jaar werden de werkzaamheden opgedragen aan de laagste inschrijver H. ten Have te Heerde voor *f* 3145. Zowel in 1881 als in 1929 werd de kerkklok omgegoten doordat deze gebarsten was. De oorspronkelijke klok was in 1634 gegoten door Alardus Meurs. Het eerste orgel in Veessen was een in 1871 door Knipscheer geplaatst tweedehandsje. Dit orgel bestaat nog steeds en bevindt zich thans in Kortenhoeve. Het huidige orgel, gebouwd door P. van Oeckelen in 1882, is in 1998 door de gebroeders Reil uit Heerde gerestaureerd. Tot 1952 is het met mankracht gepompt, toen kwam de elektrische windvoorziening. In het jaar 1926 werd elektrische verlichting in het kerkgebouw aangebracht. In 1972 is het interieur van de kerk vernieuwd, terwijl buitenom in de jaren 1988 tot 1992 restauratiewerkzaamheden plaatsvonden.

Het huidige kerkgebouw dateert van 1842

Pastorie

Op 14 oktober 1828 ging de pastorie in vlammen op. Slechts enig meubilair kon worden gered. De brand was veroorzaakt door de krankzinnige predikantszoon Gerrit van Allen.

In het jaar 1831 werd een nieuwe pastorie gebouwd, welke in 1933 werd afgebroken en door de huidige vervangen. De architectuur was opgedragen aan de heer Krudde, terwijl de heer J. Weijnenburg met de uitvoering was belast. De eerste steen werd gelegd op 28 maart 1933.

Catechiseerkamer

In de vergadering van kerkvoogden en notabelen van 8 oktober 1880 wordt besloten een catechiseerkamer te bouwen aan de kerk, welk werk door de heer S. Wonink te Veessen werd uitgevoerd voor het bedrag van f 680.

Lijst van voorgangers

Gerbrandus Henrici	1650 - 1655
Andreas Schaert	1655 - 1697
Johannes Schaert	1698 - 1742
Nicolaus Heineken (de bierbrouwer stamt af van zijn broer die ook uit Bremen als predikant hierheen kwam)	1743 - 1745
Jan Hendrik Coopsen	1746 - 1804
Jacob van Allen	1804 - 1842
Willem Hendrik Linse	1842 - 1848
Karel Theodoor Koch	1849 - 1863
Johan van Walsen	1864 - 1867
Coenraad Jacobus Gerbrand van Hoogstraten	1867 - 1872
Willem Pieter van Lindonk	1872 - 1875
Pieter Gerrit Datema	1875 - 1878
Klaas Janzen	1878 - 1932
Louis Buenk	1933 - 1945
Johannes Rinstra	1945 - 1947
Roelof Johannes de Boer	1947 - 1963
Jan Weernekers	1959 - 1963
Frans Anne Louis Franken	1964 - 1968
P. Lugtigheid	1971 - 1974
D. Eveleens	1975 - 1980
G. de Roest	1980 - 1985
J.A.G. van Zanten	1986 - 1994
J. Stap	1995 -